

УДК 343.985

Євген Леонідович Галагура,

*ад'юнкт Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ УМИСНИХ УБИВСТВ З МОТИВІВ РАСОВОЇ, НАЦІОНАЛЬНОЇ ЧИ РЕЛІГІЙНОЇ НЕТЕРПИМОСТІ: ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ Й ОПТИМІЗАЦІЇ

Основною особливістю розслідування умисних вбивств з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості є власне доказування мотиву вчинення цього злочину. Адже, як зазначає А. В. Савченко, при провадженні дізнання, досудового слідства та розгляді кримінальної справи у суді мотив підлягає обов'язковому доказуванню, а також зазначенню в обвинувальному висновку слідчого та обвинувальному вирoku суду [1, с. 174].

Дійсно, для застосування п. 14 ч. 2 ст. 115 КК необхідно встановити конкретний спеціальний мотив. Цей мотив може поєднуватися з іншими спонуканнями (помста, корисливість, хуліганські мотиви), у той же час він має серед них домінувати. Домінуючим спонуканням у цьому випадку виступає прагнення винної особи вчинити фізичну розправу з потерпілим у зв'язку з його расовою чи національною приналежністю або релігійними переконаннями тим самим принизити честь і гідність певної раси, нації або конфесії. Сюди також відноситься бажання спровокувати або розпалити національну, расову чи релігійну ворожнечу та ненависть, продемонструвати шовіністичний світогляд або ксенофобію щодо всіх інших чи конкретних груп людей. У цьому сенсі слід вказати, що українське кримінальне законодавство не дозволяє застосовувати змішані мотиви [2, с. 54]. Відтак можна лише говорити про різне ставлення до злочинної дії та до її наслідків.

Тобто за умови вчинення вбивства з мотивів національної нетерпимості позбавлення життя конкретної особи виступає лише проміжною ціллю злочинців, оскільки основна мета – приниження національної гідності інших представників цієї національності; в іншому випадку необхідно визнавати інший мотив злочину. При цьому третьою стороною конфлікту, або

другим потерпілим у широкому розумінні цього слова, буде будь-який представник цієї національності [3, с. 20].

А. В. Шлегель виділяє наступні особливі ознаки, характерні для механізму вбивства за мотивами нетерпимості: здійсненням злочинів проти особистості на ґрунті нетерпимості є реалізація ненависті або ворожнечі відносно особи, що має специфічні ознаки зовнішності, шляхом заподіяння смерті або погрози вбивством, або шляхом заподіяння навмисних тяжких, або середньої тяжкості тілесних ушкоджень, а також шляхом катувань, побоїв, катування; мотив злочину обмежується національною ненавистю або ворожнечею стосовно тільки до певної етнічної групи населення, антропологічні ознаки якої не є характерними для зовнішності осіб, які традиційно проживають на певній території; особистість злочинця, його приналежність до молодіжних угруповань, які пропагують агресивність, жорстокість, насильство, націоналістичну та профашистську ідеологію; вік злочинця, як правило, від 14 до 30 років; особистість потерпілого має ознаки зовнішності, властиві особам африканського, азійського походження; при цьому вік, рівень освіти та культури, приналежність до будь-якої соціальної групи населення не має значення; характерні способи здійснення насильницьких дій, спрямованих на заподіяння смерті, тілесних ушкоджень, побоїв і катування (побиття ногами із застосуванням підручних засобів і ножів); злочин носить відкритий, демонстративний характер; дії із приховання слідів злочину, як правило, відсутні; місцем здійснення злочину є громадські місця [4, с. 67]. Усі означені обставини повинні бути вивчені при розслідуванні цієї категорії злочинів.

Дослідуючи вищенаведені ознаки, характерні для механізму вбивства за мотивами нетерпимості, слідчому слід пам'ятати, що такий мотив виникає в злочинця у результаті деформації свідомості та появи помилкових потреб (так званих «квазіпотреб»). Цими «квазіпотребами» стають: уявна необхідність «захисту» від представників інших рас, національностей, релігій; бажання показати «перевагу» представників однієї раси над іншими; ненависть до представників інших рас, націй або віросповідань. Відповідно, для злочинця є важливим залишити на місці вчинення вбивства певні «пам'ятки» про відповідність його вчинку певному світогляду. Наприклад, слідами злочину,

що свідчать про мотив нетерпимості, є: висловлення расистського або іншого змісту, що відображають нетерпимість до представників іншої раси, національності, релігії і т.д.; наявність написів, малюнків (у т.ч. графіті), що принижують національні, релігійні або інші почуття або свідчать про те, що певний акт вчинили представники певного угруповання.

У свою чергу, джерелами фактичних даних про ксенофобські настрої, висловлення та дії конкретної особи можуть бути показання друзів, знайомих або сусідів; журнали, книги, які читає підозрюваний; музика, яку він слухає; фільми, які дивиться; інтернет-сайти, які відвідує. Інформація про приналежність особи до певного радикального угруповання може бути отримана з баз даних органів внутрішніх справ, які ведуть облік членів екстремістських угруповань (наприклад, неонацистських, фашистських націоналістичних, комуністичних, анархістських, фундаменталістських угруповань).

Сліди вбивства за мотивами нетерпимості залишаються як на місці злочину та на потерпілих і злочинцях (матеріальні сліди), так і у пам'яті свідків, очевидців і т.д. (ідеальні сліди). Особливістю утворення слідів даного виду злочинів є те, що переважна більшість доказової інформації зберігається у пам'яті людей, тобто слідчий буде мати справу в основному з ідеальними слідами. Так, певну інформацію може дати опис підозрюваної особи, яка може мати татуювання, властиві певній субкультурі або націоналістичним організаціям. Про настрої підозрюваного можуть свідчити й інші дії, наприклад, нанесення написів або зображень нацистського або расистського характеру на стінах.

Як бачимо, детальне дослідження мотиву вчинення умисного вбивства з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості також необхідно для з'ясування обставин події. Важливо досліджувати не тільки, чому для досягнення мети підозрюваний обрав конкретний предмет злочинного посягання, але і чому він обрав той чи інший спосіб вчинення кримінального правопорушення і певні місце та час. Тобто, чому він вчинив злочин щодо саме цього представника тієї чи іншої групи, а не іншого, чому він вчинив саме вбивство, а не заподіяв шкоду здоров'ю потерпілого. Виключно такий складний ієрархічний підхід до дослідження мотивів при вчиненні злочину на ґрунті

расової, національної чи релігійної нетерпимості слугуватиме всеосяжному аналізу усіх обставин події.

Список бібліографічних посилань

1. Савченко А. В. Вплив мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості на кваліфікацію злочинів. *Вісник Академії адвокатури України*. 2010. Вип. 1. С. 174–177.
2. Hate Crime Laws. A Practical Guide / OSCE ODIHR. 2009. 67 p.
3. Методика расследования преступлений, совершаемых на почве национальной или расовой вражды или ненависти / А. Я. Винников, Н. М. Гиренко, О. Н. Коршунова, А. В. Леухин, Е. Б. Серова ; под общ. ред. О. Н. Коршуновой. СПб., 2002. 92 с.
4. Шлегель О. В. Методика расследования преступлений против личности, совершаемых по мотиву национальной ненависти или вражды : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. М., 2008. 208 с.

Одержано 10.04.2018

УДК 340.15(477)

Дмитро Вікторович Галкін,

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
старший викладач кафедри кримінального права і кримінології
факультету № 1 Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА ОРГАНІВ МІЛІЦІЇ УРСР У ПОВОЄННІ РОКИ

Особливе значення у формуванні й розвитку правоохоронних органів, зокрема міліції, мав повоєнний період – 1945–1953 рр. Організаційна структура Управління МВС областей республіки після війни включала: обласний апарат УМВС; обласний апарат Керування міліції, міські відділи МВС, районні відділи МВС, міське Управління міліції; Керування таборів; Управління пожежної охорони, перший спецвідділ; відділ по боротьбі з бандитизмом; відділ контррозвідки (СМЕРШ); відділ у справах військовополонених і інтернованих осіб; відділ виправно-трудова колоній; відділ по боротьбі з дитячою безпритульністю і бездоглядністю; відділ місцевої протиповітряної оборони; відділ автоматизованої системи обробки інформації міст і районів; відділ кадрів УМВС; відділ тюрем; відділ матеріального забезпечення; фінансовий відділ; відділення високочастотного